

Àmbit social i criminològic

INVESTIGACIÓ

Producció pròpia, 2013

La llibertat condicional a Catalunya

(INFORME EXECUTIU)

Autors

Àrea d'Investigació i Formació Social i
Criminològica

Any 2014

(INFORME EXECUTIU)

La llibertat condicional a Catalunya

Equip de treball

Autors:

Manel Capdevila Capdevila (coord.) (*responsable d'investigació*)
Marta Ferrer Puig (*cap de l'Àrea d'Investigació i Formació Social i Criminològica*)
Marta Blanch Serentill (*investigadora col·laboradora i suport tècnic*)
Berta Framis Ferrer (*tècnica de recerca de la Unitat d'Investigació*)
Aina-Itziar Coloma González (*tècnica de recerca becada*)
Gerard Domínguez Reig (*tècnic de recerca becat*)
Núria Comas López (*tècnica de recerca becada*)
Alexia Cañamares Sanz (*tècnica de recerca becada*)
Albert Garrigós Bou (*tècnic de recerca becat*)
Ariadna Boldú Pedro (*tècnica de recerca becada*)

Assessorament metodològic, anàlisi de dades i supervisió de l'informe:

Vanessa Alcaide Lozano (*Dept. de Sociologia i Anàlisi de les Organitzacions, Facultat d'Economia i Empresa, Universitat de Barcelona*)

Treballadors de camp:

Oriol Arronis Camps	Albert Garrigós Bou
Josep Babot Barbero	Júlia Mas Maresma
Júlia Boada Danés	Martí Oliver Mora
Alexia Cañamares Sanz	Xavier A. Pedrós Fernández
M ^a José Fernández Hidalgo	Mònica Teixidó Piñol

Assessorament específic:

Maria Dolors Basallo Fernández (*criminòloga i responsable de centre penitenciari*)
Ismael Loinaz Calvo (*Departament de Personalitat, Avaluació i Tractament Psicològic, Facultat de Psicologia, Universitat del País Basc –UPV/EHU*)

Avís legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència de [Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 3.0 No adaptada de Creative Commons](http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/deed.ca) el text complet de la qual es troba disponible a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/deed.ca>

Així doncs, es permet la reproducció, la distribució i la comunicació pública del material, sempre que se citi l'autoria del material i el Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (Departament de Justícia) i no se'n faci un ús comercial ni es transformi per generar obra derivada.

Índex

0. Introducció.....	6
1. La recerca	9
1.1 Finalitat	9
1.1.1. Objectius.....	9
1.1.2. Hipòtesis	10
1.2. Metodologia	11
1.2.1. Anàlisi quantitatiu.....	11
1.2.2. Anàlisi qualitatiu.....	13
1.3. Model d'anàlisi	15
1.4. Variables a recollir	16
1.5. Temporalització	17
1.6. Fitxa tècnica de la recerca.....	18
2. Conclusions.....	20
3. Propostes	30
Epíleg	33

0. Introducció

Com a resultat del procés de detecció de necessitats de recerca impulsat per la Unitat d'Investigació Social i Criminològica del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CEJFE a partir d'ara), l'Àrea de Planificació i Projectes Estratègics de la Direcció General de Serveis Penitenciaris (DGSP a partir d'ara), juntament amb la Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat, van concretar la proposta d'estudiar l'actual aplicació de la llibertat condicional (LC a partir d'ara) a Catalunya amb l'objectiu de conèixer com es gestiona actualment i descriure els principals impediments per a estendre el seu ús. Aquesta proposta es vinculava a l'objectiu estratègic de la DGSP de promoure l'aplicació de la llibertat condicional.

L'objectiu d'ampliar l'aplicació de la LC a Catalunya respon a dues motivacions fonamentals: d'una banda, respon a les recomanacions internacionals i als resultats de la recerca empírica, afavorir les possibilitats reinsertadores de la pena privativa de llibertat, promovent aquesta fase de compliment en la qual l'intern pot seguir un procés de reinserció efectiva amb garanties de suport i control; i d'altra banda, i més en una època d'importants restriccions econòmiques, abaratir els costos de la pena de presó quan resultin innecessaris.

En aquest sentit, la DGSP va publicar, en data 1 de juny de 2012, la Circular 2/2012 sobre la gestió, execució i seguiment de la LC en la que es justifica la seva creació per la necessitat d'actualitzar i simplificar el procediment, que data de 2004, *a fi d'ajustar el nombre de persones en llibertat condicional a les ràtios esperades segons la tipologia i el perfil criminològic de la població interna als centres penitenciaris de Catalunya*. La Circular parla d'una infrautilització d'aquesta mesura com forma de compliment de les penes de presó i es planteja incrementar el nombre d'interns que hi accedeixen alhora que vol disminuir el nombre d'interns que retornen a segon grau per incompliment de les condicions de la LC.

Cal fomentar la llibertat condicional?

Però pel lector neòfit o la societat en general cal informar clarament per què cal fomentar la LC? Quines explicacions poden donar arguments a aquesta proposta de l'administració penitenciària catalana? Quins beneficis en pot treure la societat d'aquest tipus de proposta?

De tots els arguments que s'exposen a l'informe en destaquem de tres tipus en aquest resum executiu: 1) arguments de política penal i penitenciària 2) arguments econòmics i 3) arguments d'efectivitat criminològica.

1) Respecte els arguments de política penal i penitenciària:

- Catalunya quasi ha doblat la seva població penitenciària en 10 anys sense que això es correspongui amb un augment en la criminalitat en el mateix període.
- La taxa de població penitenciària és de les més altes d'Europa (Espanya té la primera en la UE 15) i estem a l'alçada dels antics països de l'Est en la UE 27.
- Catalunya té una densitat penitenciària (massificació) molt alta i entre els pitjors de la UE en la que s'ubiquen els països del Sud d'Europa. Cal remarcar que Espanya en aquest sentit ha fet els deures de construir nous centres penitenciaris que fa que presenti en aquest aspecte millors resultats.
- La durada mitjana de presó efectiva a Espanya és de les més altes europees i això sense tenir (encara) la cadena perpetua entre les mesures aplicables.
- Els requisits per a la concessió de la LC són dels més exigents entre els demanats a Europa i amb més nombre de requisits addicionals. Tot plegat fa que el percentatge d'interns que finalitzin en LC sigui dels més baixos d'Europa.
- El grau de compliment amb èxit dels permisos penitenciaris donats a Catalunya al 2012 es del 99%. El 97,3% dels interns penitenciaris els han complert sense incidències. Malgrat això, ha disminuït el percentatge

d'interns de 2n grau de tractament que han gaudit permisos en aquests darrers anys, sense que això tingui a veure amb un major nombre d'expedients disciplinaris dins dels centres (que també han disminuït els darrers anys)

2) Respecte als arguments econòmics

Tot i no existir estudis fiables respecte el cost econòmic real de les mesures d'execució penal, hom hi ha consens generalitzat en atribuir les despeses que la supervisió en llibertat té un cost més baix que en règim tancat.

3) Respecte els arguments d'efectivitat criminològica

- Els estudis recollits incideixen que les mesures en medi obert són més efectives per treballar el procés de reinserció que les mesures en medi tancat.
- Alhora, la supervisió és més efectiva si es basa no únicament en mesures de supervisió i inclouen mesures de tractament. I si l'objectiu de la intervenció es centra en la població de risc mig i alt de cometre nous delictes i s'abandona la tendència de tractar les mesures de risc baix, que no reincidiran, i impliquen una distribució de recursos i diners innecessaris.
- Molts dels estudis referenciats en aquesta recerca ens confirmen que sortir en LC facilita la voluntat del penat per optar en el desistiment del delicte i rebaixa la taxa de reincidència. Per tant, cal fomentar-la sempre que sigui possible.

1. La recerca

El projecte de recerca que presentem tot seguit pretén esdevenir una eina estratègica per promoure l'ús de la LC a Catalunya mitjançant: la descripció de l'ús que actualment se'n fa en el sistema penitenciari català i la identificació sistemàtica i contrastada dels inconvenients i dificultats per a la seva aplicació; la cerca d'informació sobre com s'utilitza en altres països del nostre entorn; i l'elaboració de propostes de millora.

1.1 Finalitat

La finalitat última d'aquest estudi és aportar dades del propi sistema penitenciari català i el d'altres països que permetin estendre l'aplicació de la LC a tots aquells interns per als quals sigui possible i convenient.

1.1.1. Objectius

1. Saber quines són les claus actuals de l'ús de la LC a Catalunya, tant per atorgar-la com per denegar-la quan ja és possible demanar-la.

1.1. En els casos en què s'atorga, descriure el perfil dels interns, segons el Sistema Informàtic Penitenciari Català (SIPC) i el RisCanvi (veure annex XX). Recollir els criteris més comuns del personal penitenciari per proposar-la, els criteris del centre directiu per donar-hi el vist-i-plau i els del Jutge de Vigilància Penitenciària (JVP a partir d'ara) per aprovar-la.

1.2. En els casos en què es denega o no s'inicia el tràmit, tot i complir l'intern els requisits objectius, detectar els motius principals que ho justifiquen. Esbrinar si el perfil dels interns a qui es denega o no se'ls inicia el tràmit és diferent en algun aspecte als del grup anterior i quins arguments hi ha al darrera de l'absència de proposta i/o denegacions per part del personal penitenciari, del centre directiu i del JVP.

1.3. Determinar el perfil dels que arriben a la LC a les $\frac{2}{3}$ parts de la condemna i comparar-lo amb els que arribin a les $\frac{3}{4}$ parts. Esbrinar perquè no es proposen més LC en la modalitat avançada.

2. Esbrinar si hi ha diferències en l'aplicació de la LC (en el nombre de propostes, forma de tramitació, tipus d'intern, etc.) en funció de diferents variables: territori, duració de la pena, temporalitat (abans o després de la Circular),
3. Esbrinar quant és el temps d'endarreriment en la concessió de la LC respecte del moment que li correspondria al subjecte i els motius que ho expliquen
4. Esbrinar perquè els *revocats*, aquells a qui es suspèn la LC i se'ls retorna a presó, no tornen a ser proposats per a la LC
5. Comparar un grup d'interns en 2n grau, que compleixen les condicions per accedir al 3r grau però que no hi són, amb un grup d'interns en 3r grau per saber quines característiques dels primers poden explicar que no se'ls hagi proposat el pas a 3r grau.
6. Recollir, per part dels principals operadors jurídics implicats i de la DGSP, les propostes de millora que ajudarien a incrementar la solidesa de les propostes de LC.
- 7 Aportar informació sobre l'organització de la LC a altres països del nostre entorn que ajudin en la presa de decisions respecte a les millores a introduir en la realitat catalana.
- 8 Recollir els casos i el conjunt de dades de la recerca de manera que d'aquí 5 anys sigui possible estudiar quina ha estat la reincidència penitenciària empírica del conjunt de la mostra per tal d'avaluar mitjançant aquest indicador si hi ha diferències entre les actuacions dirigides a uns grups o d'altres i fer-ne llavors noves propostes de millora.

1.1.2. Hipòtesis

Hi ha dos supòsits generals de la recerca que es volen estudiar:

- Les característiques dels subjectes incideixen en el fet que se'ls concedeixi la llibertat condicional (i/o amb el fet que se segueixi el camí per arribar-hi)
- Els diferents aspectes organitzatius i de criteri professional de les administracions que intervenen (administració penitenciària i administració de justícia) incideixen en la concessió de la llibertat condicional (i/o amb el fet que se segueixi el camí per arribar-hi)

1.2. Metodologia

La metodologia de l'estudi va preveure triangular la recollida d'informació per tal de poder contrastar allò que s'esperava (plantejament teòric, lleis, estudis anteriors), allò observat (resultats quantitativs i qualitativs recollits) i allò que ho podia explicar (explicació dels experts, dels estudis existents, dels professionals que hi treballen). Això ha implicat utilitzar una combinació de tècniques i anàlisis quantitativs i qualitativs que s'ajustin el millor possible als objectius perseguits en cada moment. En aquest apartat n'explicarem el plantejament global tot i que el lector trobarà els detalls de les tècniques o les anàlisis específiques en cadascun dels capítols en què s'utilitzin.

1.2.1. Anàlisi quantitativ

A partir de les dades existents en la base informàtica del SIPC (Sistema Informàtic Penitenciari Català) i també de les dades específiques del RisCanvi –que es recullen des del 2010- s'ha omplert de cadascun dels casos estudiats una plantilla de variables agrupades en 4 blocs: variables personals (bloc que inclou totes les variables familiars i socials), variables penals (referides a la *condemna* o *pena base*¹ objecte de l'estudi), variables penitenciàries (referides

¹ Recordem que el concepte de *condemna base* o *pena base* que venim utilitzant en els nostres estudis es refereix al conjunt de condemnes que l'intern es troba complint de forma ininterrompuda des del moment de l'estudi, tirant en darrera fins el moment del seu ingrés continuat pel compliment, encara que s'acumulin altres causes en el compliment de la pena privativa de llibertat. Així un intern pot estar complint per una sola causa o varies. La condemna o pena base inclou tot aquest període ininterromput de compliment fins a la llibertat condicional

a la situació, comportament i tractament durant el compliment de la pena de presó) i, finalment i només pels que han accedit a la LC, un seguit de dades relacionades amb la forma, moment i condicions d'accés a la LC. En total son 94 variables secundàries recollides de l'expedient de l'intern.

Respecte a la població objecte d'estudi s'ha estudiat la població sencera de LC (qualsevol intern que estigués en algun moment de l'any 2012 en LC amb un expedient elevat al JVP i resolució favorable) N=1.032 persones.

Aquest grup s'ha comparat a un grup d'interns de 3r grau que ho estigués durant l'any 2012. La mostra va estar composta per n=1.102 persones.

I finalment també es va comparar amb un grup de casos de 2n grau, que complien les condicions que hem esmentat: a) havien arribat a la meitat de la condemna; b) no tenien cap expedient disciplinari pendent de cancel·lar en els 6 mesos anteriors a 2012 i c) tenien una valoració feta del RisCanvi, propera a aquesta data, en què la valoració fos de risc baix. De manera aleatòria es van anar seleccionant i buidant els casos que hem anomenat 2n grau *filtrat*, per distingir-los de les característiques de la població ordinària de 2n grau. Finalment la mostra va estar composta per n=1.206 persones.

D'altra banda, es va fer una anàlisi a part amb els subjectes que van rebre un revocació de la LC durant l'any 2012 (N=70), per estudiar-ne el perfil i les seves diferències respecte la resta de casos del grup d'alliberats condicionals.

En total s'han estudiat 3.340 casos vàlids.

El treball de camp es va dur a terme entre els mesos de febrer i març de 2013.

o definitiva. Respecte al delicte, com pot haver-n'hi varis, sempre analitzem el principal, que és el que més pena té imposada per part de l'autoritat judicial.

1.2.2. Anàlisi qualitatiu

La informació quantitativa la vam contrastar amb informació qualitativa mitjançant l'ús de tècniques que permetessin l'aprofundiment en la informació obtinguda i en les explicacions que fonamentaven les possibles causalitats de les dades quantitatives trobades. S'han fet servir 5 tècniques metodològiques diferents.

1.2.2.1 Anàlisi de casos: 15 casos

S'ha fet un seguiment documental exhaustiu de l'expedient de 15 interns al llarg de tota la seva condemna i les circumstàncies en què s'ha desenvolupat. En aquests casos, no es buscava cap representativitat en la selecció, sinó més aviat es prioritzava que fossin casos singulars i el més variats possible.

1.2.2.2. Entrevistes en profunditat a informants clau

A partir d'entrevistes a persones de prestigi reconegut en relació amb aquesta temàtica o que formen part de llocs clau en el desenvolupament de la LC, vam cercar informació qualitativa molt valuosa respecte del funcionament de la LC a Catalunya i quins són els punts forts i punts febles en el moment actual. Ens interessava sobretot les explicacions que aquests experts podien donar respecte el compliment dels interns de les condicions per accedir finalment a la LC i del funcionament de l'organització per resoldre les problemàtiques o contradiccions que la pràctica quotidiana genera en contrast amb allò que està previst a la norma.

1.2.2.3. Grups de discussió

Es van fer 3 grups de discussió. Els participants dels grups de discussió els vam seleccionar mitjançant els equips directius dels centres penitenciaris entre els funcionaris de tractament, tant de medi obert com de medi tancat, que pel seu lloc de treball poguessin estar més propers a la presa de decisions de la progressió de grau cap a medi obert i/o llibertat condicional. Es va buscar equilibrar els grups de discussió amb professionals de les diferents branques disciplinàries (treballadors socials, educadors socials, juristes, psicòlegs i

pedagogs), i alhora que estiguessin representats els centres grans i petits, els diferents territoris i el centre directiu. En els grups de discussió es van tractar tot un seguit de temes relacionats amb alguns dels objectius de la recerca; també es va demanar als participants la seva interpretació respecte alguns dels resultats quantitatius que anàvem generant; i finalment se'ls preguntava quins eren els punts forts que hi veien a l'aplicació de la Circular 2/2012 i quines eren les principals dificultats detectades.

La finalitat dels grups de discussió va ser fonamentalment analitzar els posicionaments ideològics dels participants i els seus discursos per definir quines són les tendències que configuren les diferents formes d'entendre l'accés al medi obert i la llibertat condicional, i com això es relaciona o no amb la reinserció social.

1.2.2.4. Tècnica Delphi

Bàsicament aquesta tècnica consisteix en l'enviament de dos qüestionaris a un grup ampli de professionals, el segon dels quals aprofundeix sobre els resultats del primer i només s'envia a aquells que l'han contestat.

Els destinataris d'aquesta part de l'estudi han estat tots els professionals implicats en el funcionament general del sistema penitenciari català, treballin com a funcionaris de tractament en un centre penitenciari, en els serveis centrals o prestin els seus serveis en entitats externes que col·laboren amb l'Administració. En total es va enviar el primer qüestionari a 699 potencials participants: 663 pertanyien a l'Administració penitenciària i 36 eren persones col·laboradores d'entitats externes.

La tramesa es va fer per correu electrònic i als 2 qüestionaris s'accedia mitjançant l'editor web de *Google Drive*. Ambdós estaven anonimitzats. En la primera ronda va haver-hi 153 qüestionaris omplerts i en la segona ronda van acabar de completar-la 104. Un 21,9% i 14,9% respectivament respecte del total de la població potencial.

No obstant això, els resultats obtinguts ens permeten una excel·lent radiografia del que pensen els professionals responsables² de l'aplicació de la LC i l'accés al medi obert dels interns penitenciaris i de com veuen la implementació de la Circular 2/2012 i el futur de la LC en els propers anys.

1.2.2.5. Recull bibliogràfic i de legislació comparada de la LC

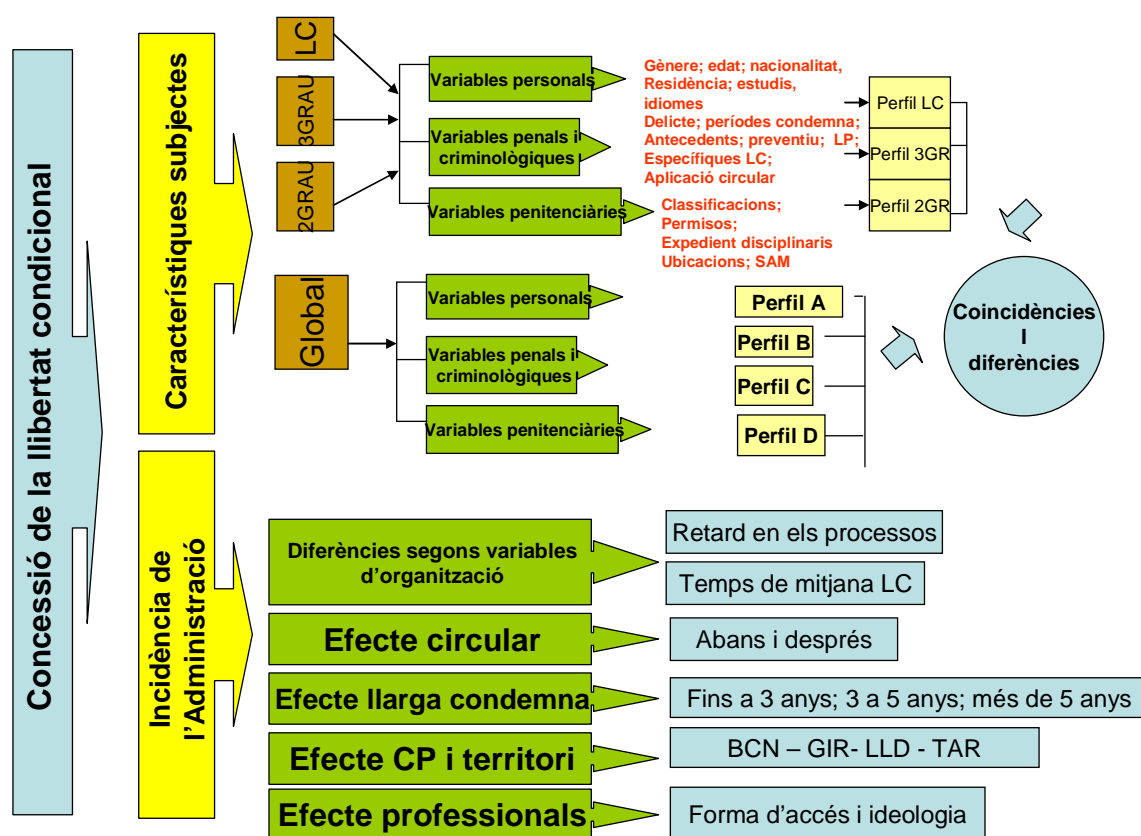
Un altre dels objectius a cobrir amb la recerca era conèixer com és la realitat europea en relació amb la LC a partir de les publicacions existents i les recomanacions internacionals. Volíem comparar la realitat catalana i espanyola respecte a la que trobem a la resta dels països de l'entorn europeu proper que apliquen també la LC. També volíem contextualitzar què diuen les recomanacions del Consell d'Europa i d'altres organismes internacionals referents en el tema. Els resultats han de permetre situar la nostra realitat en el mapa europeu i en funció dels resultats obtinguts fer propostes de millora en les recomanacions finals.

1.3. Model d'anàlisi

El model d'anàlisi és finalment l'operativització que fem de tots els conceptes, dimensions, components i indicadors que es donen en una recerca, tal i com indica el model teòric recollit en el gràfic XX.

² Cal ser prudents respecte a la representativitat de la mostra, atès que aquesta no ha estat una mostra aleatòria i no sabem si representa la opinió de la totalitat dels professionals que hi treballen.

Gràfic XX. Model d'anàlisi de la recerca sobre la llibertat condicional

1.4. Variables a recollir

Variables personals i socials	Variables identificatives
Data de naixement	Grup d'estudi
Gènere	NIS
Nacionalitat	
Estrangeria	Variables específiques LC
Àrea Geogràfica de procedència	Inici expedient LC
Té expedient d'expulsió?	Data compromís acolliment
Residència	Data programa individual LC
Idioma castellà	Data informe integració social
Idioma català	Data acceptació SSAEP LC
N Fills	Elevació al JVP LC
Estudis	Data d'alta LC
Problemes de consum de drogues o alcohol (Riscanvi)	Data finalització LC
Resposta limitada al tractament psicològic (Riscanvi)	Nivell de seguiment en LC
Intents d'autolisis (Riscanvi)	Declaració de l'intern
Manca de recursos econòmics (Riscanvi)	Tipus de modalitat aplicada LC
Manca de suport familiar i social (Riscanvi)	Revocacions LC
Actitud hostil o valors procrimals (Riscanvi)	

Variablen penals	Variablen penitenciàries <i>pena base</i>
Ingressos anteriors a presó?	Presó de referència
Quants?	Data 1 ^a classificació pena base
Data primer ingrés a presó	Data 1r permís sortida ordinària pb
Delicte pena base	Nombre de classificacions diferents
Agrupació delicte	Nombre de regressions
Delicte violent	Classificació en 1r grau
Data delicte pena base	Nombre d'ubicacions en diferents presons
Té altres causes acumulades?	Nombre d'ubicacions en diferents mòduls
Tenia altres antecedents?	Nombre d'ubicacions en diferents cel·les
Temps de condemna	Gaudeix de permisos ordinaris?
Data inici compliment	Nombre d'incidents molt greus
Data ¼ part condemna	Nombre d'incidents greus
Data ½ part condemna	Nombre d'incidents lleus
Data ⅔ parts condemna	Consten incidents any 2012?
Data ¾ parts condemna	Valoracions SAM
Data llibertat definitiva	Valoracions nivell A SAM
Ha ingressat com a preventiu?	Valoracions nivell B SAM
Ha sortit en llibertat provisional?	Valoracions nivell C SAM
Té ordre d'allunyament de la víctima?	Valoracions nivell D SAM
Data 1r ingrés preventiu	Data proposta progressió 3r grau
Inici activitat delictiva o violenta (Riscanvi)	Data pas a 3r.obert
Historia de violència (Riscanvi)	Data primera valoració RISCANVI
	Versió Riscanvi
	Problemes de conducta penitenciària (Riscanvi)
	Evasions, trencament o incompliments (Riscanvi)
	Violència autodirigida (Riscanvi)
	Violència intra-institucional (Riscanvi)
	Reincidència violenta (Riscanvi)
	Trencament de condemna (Riscanvi)
	Data darrera valoració RISCANVI

1.5. Temporalització

2012 - 2013 Mes	9	10	11	12	1/2	3/4	5/6	7/9	10/11	12/1
Concreció encàrrec, recerca dades i disseny recerca										
Presa de decisions i conformació equip recerca										
Presentació projecte i inici entrevistes en profunditat										
Quantitatiu: Creació base dades, pilotatge i introducció dades en el treball de camp										
Explotació anàlisi de casos qualitatiu en profunditat:										
Anàlisi estadística quantitativa										
Discussió de resultats Quantitativa										
Grups de discussió										
Delphi (1a ronda)										
Delphi (explotació de dades i 2a ronda)										
Recull bibliogràfic i legislació comparada										
Discussió de resultats Global										
Elaboració de l'informe final										
Presentació resultats										

1.6. Fitxa tècnica de la recerca

Part quantitativa

Àmbit territorial	Catalunya
Població objecte d'estudi	<p>Població en llibertat condicional en algun moment de l'any 2012 (N = 1.032 persones) Revocats de LC (N=70 persones)</p> <p>Mostra de la població en 3r grau, en qualsevol de les seves modalitats (N=3.565; nivell de confiança 95,5%, probabilitat $p=q=50$; error mostral 2,5%). La mostra escollida ha estat de (n= 1.102).</p> <p>Mostra de la població en 2n grau que complís 3 condicions: tenir la $\frac{1}{2}$ de la condemna complerta, sense expedients disciplinaris pendents de cancel·lar en els darrers 6 mesos, risc baix en el RisCanvi. (N= 2.081; nivell de confiança 95,5%, probabilitat $p=q=50$; error mostral: 1,87%). La mostra escollida ha estat de (n= 1.206).</p> <p>La selecció de les mostres ha estat aleatòria.</p>
Període de seguiment (fase 1)	De l'1 de gener de 2012 fins al 31 de desembre de 2012
Període de seguiment (fase 2)	Gener 2016 (seguiment reincidència) Intervals desiguals, segons la data de sortida dels subjectes
Font de les dades	SIPC
Treball de camp	Febrer i març de 2013
Explotació estadística	Paquet estadístic IBM SPSS Statistics 17.0
Anàlisi estadístics	Contingència amb els test khi-quadrat de <i>Pearson</i> (X^2) i <i>Phi i V de Cramer</i> . Prova t de <i>Student</i> per mesurar la diferència de les mitjanes. Anàlisi de la variància per mostres independents (ANOVA). Regressió logística binària. Anàlisi de conglomerats (bietàpic amb tractament de valors atípics).

Part qualitativa

Anàlisi de casos	15 casos, seleccionats per mostreig teòric intencional. Els casos són casos extrems (no usuals, respecte la majoria), casos típics (aquells que esdevenen regularitats normatives) i buscant aquells que donessin màxima heterogeneïtat.
Entrevistes en profunditat	A informants clau. Mostreig teòric intencional buscant la màxima heterogeneïtat i mostreig pragmàtic de <i>bola de neu</i> . De l'Administració penitenciària (6 persones); de l'Administració de Justícia (6 persones), del món acadèmic (2 persones)
Grups de discussió	3 grups de discussió (2 al mes de juny 2013 i 1 al mes de setembre).

	<p>Formats per professionals de tractament (psicòlegs, pedagogs, educadors socials, treballadors socials, juristes, responsables d'equip) de tots els centres penitenciaris de Catalunya i representants del Centre Directiu.</p>
Tècnica Delphi	<p>2 qüestionaris progressius editats en web a Google Drive.</p> <p>Personal destinatari dels qüestionaris: tècnics de tractament de centres penitenciaris, sots-directors i coordinadors d'equips de tractament (N=663 persones) i professionals de serveis externs que col·laboren amb l'Administració penitenciària en l'atenció de persones condemnades que es troben en medi obert i/o LC (N=36 persones)</p> <p>Treball de camp: juny de 2013- octubre de 2013</p> <p>Participants 1a ronda: 153 professionals (21,9%)</p> <p>Participants 2a ronda: 104 professionals (14,9%)</p>
Recull bibliogràfic i legislació comparada de la LC	<p>Dades Consell d'Europa (SPACE I i SPACEII).</p> <p>Dades de <i>probation measures and alternative sanctions in the EU</i></p> <p>Recull d'estudis internacionals (veure referències bibliogràfiques)</p>

2. Conclusions

A) Respecte al recorregut de la LC al nostre país i les seves potencialitats

1. Quant a les polítiques penitenciàries, molts dels indicadors recollits ens situen en l'extrem més negatiu de les diferents praxis europees -major taxa de població penitenciària, taxa de densitat penitenciària, mitjana de temps de compliment efectiu de les condemnes, per citar-ne alguns indicadors-, a l'alçada dels països de l'Europa de l'Est, històricament els menys desenvolupats en les polítiques penals i penitenciàries.
2. Pel que fa als beneficis penitenciaris i, concretament, a la LC, Catalunya i Espanya també surten perdent en la comparativa amb la resta d'Europa: som els que triguem més a poder-la proposar dins el període de condemna i els que més requisits addicionals demanem per a la seva concessió. Tot plegat fa que el percentatge d'interns que finalitza la seva condemna en LC sigui dels més baixos d'Europa.

B) Respecte a la classificació dels subjectes

3. Els subjectes dels tres grups estudiats que es trobaven l'any 2012 en LC, 3r grau de tractament o 2n grau de tractament³, presenten diferències significatives com a grups que els identifiquen clarament amb un perfil concret a cadascun d'ells.
 - 3.1. Els interns que arriben a la LC presenten un perfil més adaptat socialment. Ja des que arriben al centre penitenciar tenen els percentatges més alts en els indicadors de protecció de les variables

³ Però que compleixen algunes condicions objectives per estar en 3r grau, a saber: han arribat a la meitat de la condemna, no tenen expedients disciplinaris pendents de cancel·lar en els darrers sis mesos i són avaluats amb risc baix en la valoració del RisCanvi feta pels professionals.

personals i socials. Alhora, també presenten valors més baixos en les variables de risc de violència i de reincidència en el delictes.

3.2. Els interns de 3r grau de tractament tenen un perfil intermedi i presenten una evolució durant el compliment de la condemna, des d'unes característiques similars a les que presenten els subjectes que es troben en 2n grau cap a les característiques que presenten els subjectes que han arribat a la LC.

3.3. Els interns que es mantenen en 2n grau, malgrat complir algunes condicions objectives que els podrien fer estar en 3r grau i/o LC, són els que presenten un perfil més difícil. Els motius que millor expliquen la no progressió de grau són:

- a) No gaudir de permisos ordinaris
- b) Tenir una toxicomania activa
- c) No respondre correctament al tractament o fer-ho amb limitacions
- d) Manifestar una actitud hostil o presentar valors procriminals
- e) Haver comès un delictes *contra la propietat* com a delictes principal
- f) En el cas de ser estranger en situació administrativa irregular, tenir un expedient d'expulsió obert.

Acabem de veure que no gaudir de permisos ordinaris és el principal indicador per a no progressar de grau (aquesta variable per si sola explica el 54,3% dels casos). Els principals motius pels quals no s'inicia la *cadena permissiva* són:

- a) No disposar de recursos econòmics fora del centre penitenciari
- b) No tenir suport familiar ni social fora del centre penitenciari
- c) Haver tingut regressions de grau durant el compliment de la condemna
- d) Haver comès un delictes *contra la llibertat sexual* com a delictes principal.

4. El sistema de classificació de grau de tractament actual funciona segons el model discrecional, basat únicament en el criteri del professional per seleccionar els interns segons les seves característiques personals i criminològiques. D'acord amb l'anàlisi estadística del total de la mostra estudiada (3.340 subjectes), el 75,8% es trobaria ben classificat

estadísticament. Però en la recerca s'ha detectat que el 24,2% d'interns (620 persones) podrien estar millor classificats del que realment ho estan, sense augmentar el risc de cometre reincidències en el delictes o agressions dins de la institució.

5. La duració de les condemnes influeix en el procés de classificació i progressió de grau. Així, els interns amb condemnes *curtes* (inferiors als 3 anys) solen trobar-se en 2n grau de tractament amb molta més proporció que la resta de grups estudiats. Els professionals admeten ser reticents a la presa ràpida de decisions pel que fa a les classificacions inicials en 3r grau i a les progressions ràpides de grau amb els condemnats a penes *curtes*.
6. En el procés de classificació i concessió de permisos també hi influeix el delictes principal comès en la *pena base*, especialment si es tracta d'un delictes *contra les persones* o *contra la llibertat sexual*. En aquests casos, es tendeix, per norma, a endarrerir l'inici de la *cadena permissiva*, sense que aquest endarreriment tingui necessàriament una relació amb el grau de risc avaluat en el RisCanvi, les valoracions fetes al SAM o el grau de compliment del PIT.
7. La gran conclusió d'aquest apartat és que la LC s'està aplicant a perfils de risc baix amb una escassa probabilitat de reincidència, pels quals no seria necessari un seguiment o supervisió especialment intensiu.

C) respecte als endarreriments en la concessió dels beneficis penitenciaris

8. El 60,5% de la mostra estudiada ha iniciat la *cadena permissiva* més tard del que li correspondria per llei (és a dir, el compliment de la quarta part de la condemna). La majoria de les variables que expliquen aquest retard estan relacionades amb les característiques del subjecte i ja s'han referit en el punt anterior. Quant a les variables relacionades amb la incidència de l'Administració més explicatives del retard en la concessió dels permisos ordinaris, són les següents:

- a) Haver comès un delict *contra la llibertat sexual* en la pena base com a delict principal
- b) Haver ingressat com a preventiu⁴
- c) Quan la condemna és *llarga* (de 3 a 5 anys) o *molt llarga* (més de 5 anys) hi ha la tendència de trigar a donar els permisos fins molt avançat el compliment, per tal d'evitar el risc potencial de trencament de condemna per un no retorn.

9. Respecte l'accés a la LC, la recerca ens ha permès identificar un 52,6% de casos en què l'expedient s'inicia amb retard en relació amb els terminis establerts per la modalitat de LC proposada finalment. Entre les incidències imputables a l'Administració, els propis professionals identifiquen les següents:

- a) *Trasllats de centres*. Cada cop que hi ha un trasllat es tornen a diagnosticar casos i a avaluar alguns aspectes, i s'exigeix una certa adaptació temporal del penat al nou entorn penitenciari perquè *consolidi* els processos de tractament. No es demostra massa predisposició en continuar el treball amb l'intern en el punt on es va deixar al centre anterior, la qual cosa endarrereix tot el procés. Tampoc hi ajuda que l'aplicatiu informàtic de gestió dels expedients dels interns (SIPC) estigui dissenyat per ocultar o substituir part de la informació existent quan es canvia de centre o unitat de treball i s'hagi de reiniciar cada vegada la gestió de l'expedient de LC.
- b) *Excés de burocràcia*. Hi ha la percepció que es podrien simplificar molt més les tramitacions.
- c) *Mala gestió del PIT*. Es comença a elaborar tard, incideix amb poca eficàcia en la gestió del pagament de la responsabilitat civil i es vincula en excés al compliment íntegre del programa de tractament.
- d) *Satisfacció de la responsabilitat civil*. Es triga massa en abordar la qüestió i seria necessari treballar-ho des del primer moment del compliment de la condemna.
- e) *Desajustos en els programes de tractament*. Els principals desajustos són: 1) els programes s'inicien tard dins del període de la condemna; 2) no caldria que tots els interns fessin obligatòriament el programa de tractament vinculat amb el tipus de delict que han comès, si no tenen les mancances que es treballen en el programa, i 3) no cal finalitzar completament un programa per poder accedir als beneficis penitenciaris o millorar la classificació de grau de tractament. Es veu necessari convertir els programes de tractament en transversals a la duració de la

⁴ En alguns casos, el temps que passa l'intern com a preventiu supera la ¼ part de la condemna quan la sentència és ferma.

condemna, en format d'itineraris. S'haurien de començar a l'interior dels centres penitenciaris i continuar-los en 3r grau de tractament, acabant-los amb un seguiment en LC.

f) *Manca de programes en medi obert.* No hi ha continuïtat en els programes de tractament en medi obert. No hi ha suficients professionals per desenvolupar-los, però tampoc hi ha una aposta metodològica des de l'Organització per fomentar-ho.

g) *Dificultats amb els recursos de medi obert.* Els recursos comunitaris i el suport familiar esdevenen dos elements clau per garantir-ne l'èxit sobretot en els primers mesos posteriors a la sortida. Es considera que per la importància que tenen s'hi destinen poc recursos i s'han limitat encara més amb les retallades.

h) *Manca de programes específics per a noves tipologies delictives.* Davant dels nous perfils de delinqüents que arriben als centres penitenciaris (havent comès grans delictes econòmics, de trànsit o altres), l'atenció específica de la seva problemàtica –o més aviat la seva desatenció– és vista amb preocupació per un sector de la judicatura que qüestiona la concessió de la LC si no s'ha treballat específicament aquesta problemàtica.

D) Respecte al posicionament i la formació dels professionals que han d'aplicar la LC

10. Els operadors jurídics (membres de la judicatura, del centre directiu i professionals de tractament) no tenen una opinió uniforme respecte la manera de gestionar la LC. Aquesta heterogeneïtat de criteri no s'observa únicament en la gestió de la LC; també es fa palesa pel que fa a: 1) la resta de beneficis penitenciaris, 2) els models d'intervenció, 3) la responsabilitat civil, 4) la intervenció amb els estrangers en situació irregular i 5) el seguiment de la LC.

10.1. Els beneficis penitenciaris es gestionen de manera diferent segons el posicionament ideològic dels operadors jurídics, que hem trobat es concreten en 3 perfils diferenciats.

a) El primer correspon a un *perfil rehabilitador* (aproximadament una tercera part dels professionals dels centres penitenciaris i d'entitats socials) que creu que sempre és positiu sortir en LC i que aquesta s'aplica de manera insuficient en l'actualitat. Aquest perfil no veu cap supòsit que impedeixi la seva concessió i creu que les condicions d'aplicació haurien de suavitzar-se.

b) El segon perfil correspon al *perfil ambivalent* (aproximadament el 60%) que creu que la majoria dels interns haurien de sortir en LC, tot i que amb algunes excepcions. Aquest perfil creu que no cal ni endurir ni suavitzar el sistema penal de compliment i s'estima més continuar com fins ara, sense canvis.

c) Finalment el tercer perfil correspon al *perfil de seguretat* (aproximadament un 10%) que creu que només haurien de sortir en LC alguns casos i pensen que actualment s'aplica de manera excessiva. Són partidaris de concretar algunes característiques penals i criminològiques que han d'impedir sempre l'accés a la LC, i pensen que s'haurien d'endurir les seves condicions d'aplicació.

10.2. Quant als models d'aplicació de la LC, la meitat dels professionals dels centres penitenciaris i d'entitats socials a Catalunya opten pel model discrecional com a millor model de treball, el 33% opta pel model mixt i només el 10% és favorable al model automàtic. Si introduïm la variable de perfils ideològics dels professionals en la comparativa, s'observa que la confiança en el model discrecional és del 82,4% entre els operadors jurídics que responen al *perfil de seguretat* i del 50% en el model mixt entre els operadors jurídics que responen al perfil *rehabilitador*. Aquest model mixt es mostra en els estudis consultats i a la literatura internacional com una bona eina per a la millora de la gestió i organització dels casos.

10.3. Quant a la responsabilitat civil, els criteris de la judicatura (Jutjat sentenciador, JVP i FVP), el centre directiu i els professionals del centre penitenciari corresponent o dels serveis socials penitenciaris tampoc no estan consensuats, i a cada territori es tracta de manera diferent en funció dels professionals que hi treballen i de les formes particulars que els diversos òrgans han trobat per assolir acords. A la pràctica, s'està posposant el moment de concretar-la degut a la poca claredat d'alguns aspectes:

a) La quantitat a pagar, si no ha estat clarament assenyalada en el testimoni de sentència

b) El que s'entén per *esforç reparador* i els criteris respecte l'avaluació de la seva suficiència per a poder obtenir beneficis penitenciaris

c) La manera de concretar en el PIT el seu compliment i la forma de traslladar posteriorment l'argumentació per la petició de qualsevol benefici penitenciari als informes de seguiment i control

d) No hi ha constància des de quin moment s'ha de treballar la reparació a la víctima i com.

10.4. Quant a la intervenció amb els estrangers en situació irregular, l'aplicació de l'art. 197 RP (concessió de la LC a aquells estrangers que acceptin l'expulsió a canvi de tornar al seu país a complir-la) pràcticament no té cap correspondència amb els casos d'estrangers amb expedient obert d'expulsió (només el 13,3% dels 46 subjectes als quals se'ls va aplicar l'any 2012). Alguns professionals parlen de l'existència de certes contradiccions entre la Circular d'estrangeria 1/2011 i la Circular 2/2012 de la LC. Encara és aviat per parlar dels canvis que ha produït la nova Circular 1/2013 de modificació de la Circular 1/2011 sobre estrangeria als centres penitenciaris, vigent des d'abril de 2013. Caldrà fer un seguiment en el futur per avaluar-ne l'impacte.

10.5. Quant al seguiment i el control de la LC, els professionals creuen que no és òptim i no els dóna la confiança desitjada. Davant els dubtes que genera, els professionals opten per ser cautelosos i conservadors en l'assumpció de riscos. Això explica que els interns arribin més tard a la LC del que podrien, tenint en compte les condicions de la seva condemna i el seu perfil de risc.

11. Un sector important dels informants clau té la percepció que el perfil dels professionals de tractament dels centres penitenciaris ha canviat en els darrers anys degut a les polítiques de recursos humans practicades, concretament, a causa de la prioritització de la promoció interna de tècnics especialistes de presons per a les places de tècnics de tractament. Això no hauria de ser un problema si no fos perquè hi ha hagut un traspàs, en el quefer diari de la tasca de tractament, dels hàbits de treball i les competències que poden haver estat útils per a aquests professionals en el passat com a personal de seguretat. Es tracta de formes de fer que no resulten adients per a la tasca de rehabilitació i que dificulten l'establiment d'un vincle de confiança i el treball per motivar a l'intern cap al canvi i la rehabilitació. De tot plegat se'n ressenten les possibilitats de promoció i accés als beneficis penitenciaris dels interns, alhora que es creen

diferències en les formes de funcionar dels propis equips dels centres, la qual cosa afecta la seva qualitat i eficiència.

12. Sense que aquesta sigui una opinió majoritària, una part dels informants responsabilitza els comandaments intermedis dels desajustos que acabem de comentar, per no assenyalar i corregir les desviacions respecte als objectius del PIT dels interns i per no acompanyar de manera suficient als professionals dels equips, duent a terme una tasca de coordinació. D'altra banda, la manca d'avaluació de les metodologies i dels resultats impedeix establir polítiques correctores o de formació permanent adients a les necessitats i competències del lloc de treball. Com hem dit, no ha estat una opinió generalitzada a tot el col·lectiu de professionals consultats en la recerca, però sí qualificada i contundent entre aquells que la identifiquen com a problema.
13. La Circular ha ajudat a millorar l'accés a la LC, però no ha col·laborat a fer augmentar l'accés global dels interns a medi obert, ja que hi accedeix aproximadament el mateix nombre de persones que abans de la Circular (el 27,8% de la població penada). El que ha canviat, per contra, és la distribució interna: ara hi ha més interns en LC i menys en 3r grau.
14. D'altra banda, encara no s'ha produït un increment percentual de la modalitat avançada de la LC⁵ (si l'any 2006 suposava el 32,6% del total, al 2012 és del 25,7%), tot i la percepció equivocada dels professionals segons els quals sí que hauria tingut lloc un augment en la seva aplicació. Som de l'opinió que encara és massa aviat per veure canvis en aquesta instrucció de la Circular i que caldrà esperar a veure modificacions a finals de 2014, si perseveren les polítiques d'aplicació. Cal assenyalar que la previsió de futur feta pels professionals en el *Delphi* és optimista quant a la intensificació de l'aplicació en totes les modalitats de medi obert i LC, sense esperar que necessàriament es compleixin.

⁵ Art. 205 RP i art. 91.2 CP.

15. El 80,3% dels professionals que han volgut participar a la recerca reconeixen que la Circular ha canviat la seva forma de treballar i fan una valoració més aviat positiva de la seva aplicació (80%). La percepció positiva dels professionals s'especifica en què, gràcies a la Circular:

- a) S'apliquen més beneficis penitenciaris a les penes *curtes*
- b) S'ha avançat el procediment de pagament de la responsabilitat civil perquè obliga a plantejar-lo d'entrada (això és viscut com quelcom positiu)
- c) S'ha millorat la qualitat dels informes (tot i que aquesta percepció està més estesa entre els professionals de tractament i menys entre els membres de la judicatura, el centre directiu i algun director de centre penitenciari).

16. També hi ha aspectes en què pesa més la percepció negativa de la Circular:

- a) Els professionals denuncien que la seva aplicació ha implicat una major burocratització, amb l'exigència de realitzar molts informes, encara que sigui per informar desfavorablement de les propostes
- b) L'encàrrec de fer més propostes de LC és viscut amb tensió per part de l'equip de tractament, sobretot quan es sospita que l'elevació de la proposta serà mal rebuda pel JVP
- c) Els professionals viuen amb ambivalència que s'accelerïn processos per complir els terminis que donen dret a l'intern als beneficis penitenciaris. Entenen la finalitat última de la mesura, però creuen que la presa de decisions sobre si l'intern està preparat per a la vida en semi-libertat o LC es pren precipitadament perquè *no es coneix prou* al subjecte, o que *no porta prou temps* al centre per fer la proposta, o es considera que *no ha consolidat* la seva adaptació al medi institucional.
- d) El canvi que propugna la Circular ha fet augmentar les càrregues de treball dels professionals en un moment de retallades de recursos, sous i horaris, fet que genera poca motivació laboral al canvi. El discurs també traspua la sospita que la crisi econòmica és l'autèntica motivadora d'aquest canvi, més que no pas una política real d'aposta per a la rehabilitació.

E) respecte als revocats

17. El perfil del revocat coincideix força amb les característiques dels interns de 2n grau de tractament de la nostra mostra. Les diferències les trobem en què els revocats de la LC han evolucionat positivament □ tot i que amb daltabaixos □ al centre penitenciari i han merescut la confiança per ser proposats per sortir en LC. Els professionals identifiquen que els interns

amb aquestes característiques necessitarien un seguiment molt més intensiu que la resta d'interns que arriben a LC.

18. Els estudis internacionals recomanen en aquests casos no augmentar la *supervisió* (entesa com a més nombre de trobades entre el condemnat i el referent per detectar incompliments), sinó utilitzar els contactes de la LC com a eina de *tractament* (entesa com a objectius del PIT elaborats conjuntament amb el condemnat, seguits i avaluats amb el seu agent referent).
19. Hi ha pocs recursos per a penalitzar de manera proporcionada els incompliments de regles de conducta en LC, sense que això suposi una revocació completa. La literatura internacional també recomana graduar la regressió de mesures, de manera que els incompliments no comportin necessàriament un reingrés penitenciari, atès que els estudis demostren que no condueix a una disminució de la reincidència.

3. Propostes

A) Reforçar el caràcter rehabilitador de la LC

Respecte a la concessió:

1. Informar a l'intern des de l'inici de la condemna quan i sota quins criteris es podrà accedir a la LC, i en cas de denegació, comunicar-ne els motius i la data en la qual es tornarà a considerar la concessió.
2. Potenciar la concessió de la LC a interns de perfil de mig i alt risc segons el RisCanvi i destinar-los la major part de recursos, en detriment dels que presenten un risc baix i no els necessiten.
3. Augmentar l'aplicació del règim de 3r grau com a procés natural previ a la concessió de la LC.
4. Garantir que la LC s'aplica durant un temps suficient per tal que es puguin percebre els beneficis rehabilitadors.

Respecte al seguiment:

5. Iniciar els contactes amb l'equip de seguiment abans de la sortida en LC i intensificar-ne la supervisió en els primers mesos, coincidint amb el període de major risc de reincidència (primers 3-9 mesos). En aquests casos, ampliar el programa individual de seguiment (PIS) fent èmfasi en el tractament més que en la supervisió.
6. Utilitzar també el RisCanvi com eina d'avaluació en els subjectes que es troben en LC.
7. Treballar per la regeneració de llaços entre l'intern i la seva xarxa de suport, així com promoure que les instàncies públiques que proveeixen de recursos i assistència (habitatge estable i ocupació) treballin en col·laboració amb els professionals de medi obert.
8. Fomentar el control social informal (família, amics, companys de feina, veïns, etc.) i incentivar la supervisió als barris de cara al seguiment de la LC.

B) Implementar un model mixt en l'aplicació de la LC

9. En els casos de penes *curtes* (fins a 3 anys), concedir de forma automàtica els beneficis penitenciaris, llevat dels casos en els quals s'obtingui una puntuació mitja o alta al RisCanvi i es consideri que la intervenció en medi obert no suposi una reducció en el risc de reincidència.
10. En els casos de penes *llargues* (superiors als 3 anys), continuar aplicant el model discrecional operatiu actualment.
11. Dissenyar una formació específica per a la implementació d'aquest model mixt.

C) Graduar les respostes als incompliments de les condicions de la LC

12. Tractar la recaiguda com a part lògica del procés de desistiment del delicte, sense que els retrocessos suposin una pèrdua de confiança per part de l'equip en l'intern, i fomentar responsabilització per part d'aquest del procés de reinserció.
13. Elaborar propostes per incloure en la legislació estatal un sistema gradual de respostes davant els incompliments, de manera que aquests no suposin necessàriament la revocació de la LC.

D) Millorar l'elaboració i aplicació del PIT

14. Abordar el tractament com un procés unitari amb diferents fases vinculades als diferents règims de vida penitenciària (medi tancat, 3r grau i LC), assegurant la continuïtat entre les actuacions dels diversos equips de tractament, i adaptar l'exigència dels resultats a aquestes fases.
15. Enfocar el disseny del tractament en funció de les necessitats criminògenes i no només en base al delicte comès.
16. Iniciar els programes de tractament específic tan bon punt siguin inclosos en el PIT.

17. Fomentar des d'un inici la reparació a la víctima com a part del procés de rehabilitació, per tal que el procés de treball quedi clar des del primer moment.
18. Cal vincular molt més l'accés als beneficis penitenciaris amb el compliment del PIT, les valoracions del SAM i les avaluacions del RisCanvi.
19. Crear PIT per interns en situació preventiva, desvinculats del presumpte fet delictiu.

E) Promoure canvis en els hàbits de treball dels professionals dels centres penitenciaris i dels serveis socials penitenciaris

20. Elaborar i implementar plans de formació específics en competències pròpies dels tècnics de tractament en el marc del procés de rehabilitació.
21. Impulsar fòrums de bones pràctiques i fer difusió de les experiències d'èxit en l'àmbit de la LC i de tot el pas pel sistema penitenciari.
22. Enfortir la figura dels comandaments intermedis com a element clau en la coordinació dels equips interdisciplinars en la gestió del procés de rehabilitació dels interns, especialment pel que fa a la gestió del risc i l'aplicació eficient i eficaç de la cadena permissiva i com a figura de recolzament pels treballadors.

F) Impulsar un canvi en la percepció social de la LC

23. Conscienciar als diferents actors (el propi intern, els equips de tractament i l'opinió pública) que la LC és una etapa més dins del procés de rehabilitació i és una eina eficaç per integrar l'intern en la comunitat i afavorir el desistiment del delictu.

Epíleg

Respecte al futur immediat i als possibles canvis legislatius del Codi Penal

Les notícies de l'avantprojecte de la nova reforma del CP proposat pel govern del Partit Popular a través del seu Ministre de Justícia Alberto Ruiz-Gallardón no conviden a l'optimisme pel que fa a la millora del sistema de concessió de la LC.

En primer lloc, els experts jurídics que l'han estudiat destaquen que aquesta reforma no aposta pel sistema progressiu⁶. La reforma apunta a orientar l'actuació dels operadors jurídics per tal que en molts casos s'hagi de complir la integritat de la condemna (incapacitació del condemnat) posant aquesta incapacitació per damunt de la rehabilitació.⁷ Aquesta doctrina, que d'entrada gaudeix de força popularitat entre el públic en general □ja que tenir encarcerat al penat dóna una falsa sensació de seguretat a mig termini□, suposa un problema greu perquè no es prepara als interns per a la sortida, de manera que el seu desistiment per tornar a delinquir i la seva reinserció social es veuen greument afectades⁸. A llarg termini suposa incrementar el pes negatiu dels indicadors recollits en la introducció i el capítol 1, en els quals Catalunya i Espanya ja parteixen d'una situació força negativa (taxes d'encarcerament i de densitat penitenciària, durada mitjana del temps de presó efectiva, etc.), a banda de fer encara més car i econòmicament insostenible un sistema que farà augmentar de forma molt significativa el nombre de persones preses, en un moment on és necessari mirar molt detingudament en què s'ha de prioritzar la despesa pública.

⁶ Seminari citat sobre *De l'execució de penes a la reinserció*, pàg.17. També Alfonso Serrano *Notas al Anteproyecto de Reforma del Código penal Español de octubre de 2012*(ob.cit.)

⁷ Daniel Varona Gómez. Ponència "Execució de condemna i reformes penals" dins de *VII Jornada de Juristes de Centres Penitenciaris*. Programa Compartim. CEJFE. 15.10.2013. <http://www.cejfe.tv/ca/viijornadauristescpdvarona.aspx>

⁸ El tractament implica iniciar processos de sortida de forma esglaonada on es pugui anar controlant el seu comportament i les problemàtiques que l'acompanyen.

En concret, un dels nous articles proposats en la reforma del CP és el 90.6, referent a la LC. Segons els experts citats, la proposta de modificació suposa un important canvi de filosofia en el sentit que la concessió de la LC implicarà que es suspengui l'execució de la resta de pena provisionalment, de manera que, en cas de revocació, l'intern haurà de complir novament el temps íntegre de condemna que li quedava en el moment de la concessió. Això farà que no sigui gens atractiu sol·licitar-ho i, alhora, costi molt plantejar una revocació per aquells als quals s'hagi concedit, atès l'agreujament de conseqüències que suposarà la mesura.

D'altra banda, el Govern espanyol també ha presentat l'avantprojecte de LO de l'Estatut de la Víctima del Delicte⁹, on s'enuncia entre les novetats destacades que les víctimes tindran dret a recórrer la LC del penat quan la condemna sigui superior als 5 anys. També podran recórrer les resolucions de classificació en 3r grau de tractament que proposi el JVP, quan es proposi abans del compliment de la meitat de la condemna¹⁰.

Les recomanacions de la recerca respecte tots aquests canvis van en sentit contrari a les propostes legislatives que acabem de comentar. La darrera recomanació en la qual volem incidir és la necessitat de desestimar el compliment íntegre de les penes en medi tancat i per contra, fomentar el compliment de part de la condemna en medi obert, una part en 3r grau de tractament i una altra en LC. Caldria incentivar que el compliment efectiu en medi obert fos, com a mínim, de la meitat del total de la condemna. No hauria de limitar-se aquesta regla a gaires excepcions.

Al llarg de la recerca hem donat suficients arguments que fonamenten aquesta darrera recomanació: arguments bibliogràfics, científics, empírics, d'eficàcia criminològica, d'eficiència econòmica, però per sobre de tot, vinculades amb el plantejament humanista que ha de tenir la pena privativa de llibertat,.

⁹ Es pot consultar a http://www.ub.edu/dpenal/Estatut_victima_APLO_25_10_2013.pdf (darrera visita 7 de gener de 2014).

¹⁰ Es pot consultar la nota de premsa a: <http://www.mjusticia.gob.es/cs/Satellite/ca/1215197775106/Medios/1288786623195/Detalle.html> (darrera visita 7 de gener de 2014).

Hem de recordar que el plantejament humanista i la finalitat de reinserció social de les penes està recollida en el conjunt del nostre marc legislatiu bàsic, apareixent reiteradament en els primers articles i en les exposicions de motius que justifiquen la promulgació de les lleis i que, a més, són la base de les recomanacions europees que s'han anat aprovant en les darreres dècades.

Barcelona, gener de 2014